

MPSC Foundation Batch 2021 (Pre and Mains)

11:00 AM

मराठी व्याकरण

Hemlata Ghorpade

MPSC subscription

Choose a plan and proceed

No cost EMI available on 6 months & above subscription plans

1 month

₹1,900
per month

₹1,900

Total (Incl. of all taxes)

3 months

17% OFF

₹1,583
per month

₹4,750

Total (Incl. of all taxes)

6 months

25% OFF

₹1,425
per month

₹8,550

Total (Incl. of all taxes)

12 months

54% OFF

₹871
per month

₹10,450

Total (Incl. of all taxes)

24 months

67% OFF

₹633
per month

₹15,200

Total (Incl. of all taxes)

Have a referral code?

Proceed to pay

MPSC subscription

Choose a plan and proceed

No cost EMI available on 6 months & above subscription plans

1 month

₹1,710
per month

₹1,710

Total (Incl. of all taxes)

3 months

17% OFF

₹1,425
per month

₹4,275

Total (Incl. of all taxes)

6 months

25% OFF

₹1,283
per month

₹7,695

Total (Incl. of all taxes)

12 months

54% OFF

₹784
per month

₹9,405

Total (Incl. of all taxes)

24 months

67% OFF

₹570
per month

₹13,680

Total (Incl. of all taxes)

HR10

Awesome! You got 10% off

Proceed to pay

USE CODE - HR10

LIVE AT 11 AM

YouTube

✓ संधी व संधीचे प्रकार

HEMLATA GHORPADE

USE CODE - HR10

संधी :- जो डशब्ड तयार करताना पहिल्या शब्दातील शेवटचा वर्ण व दुसऱ्या शब्दातील पहिला वर्ण हे एकमेकांत मिसळून त्या दोहोँबद्दल एक वर्ण तयार होतो, वर्णाच्या ह्या एकत्र येण्यास संधी म्हणतात.

प्रमुख प्रकार :- (अ) स्वर संधी (ब) व्यंजन संधी (क) विसर्ग संधी

स्वरसंधी

(अ) स्वरसंधी - दोन स्वर एकमेकांजवळ आले की ते दोन स्वर एकत्र येऊन त्यांचा एक स्वर बनतो त्यास स्वरसंधी असे म्हणतात.

नियम पहिला : दोन सजातीय स्वर एकापुढे एक आले असता त्यांचा संधी होऊन दोहोंबद्दल त्याच जातीतील एकच दीर्घ स्वर येतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	जवळ येणारे स्वर	संधी होऊन बनलेला स्वर
देवालय	देव + आलय	अ + आ ✓	आ
कवीश्वर	कवि + ईश्वर	इ + ई ✓ →	ई
गुरुपदेश	गुरु + उपदेश	उ + उ ✓ —	ऊ
महींद्र	मही + इंद्र	ई + इ →	ई

2132

= 2 + 3132

12 + 31 + 31 = 341

USE CODE - HR10

नियम दुसरा : 'अ' किंवा 'आ' यांच्यापुढे 'ई' किंवा 'ई' आल्यास त्या दोहोऱेवजी 'ए' येतो. 'उ' किंवा 'ऊ' आल्यास 'ओ' येतो आणि 'ऋ' आल्यास 'अर्' येतो.

एकोन	<u>एक</u> + <u>ऊन</u>	<u>अ</u> + <u>ऊ</u>	= ओ
स्वेच्छा	<u>स्व</u> + <u>इच्छा</u>	<u>अ</u> + <u>इ</u>	= ए
महर्षी	<u>महा</u> + <u>ऋषी</u>	<u>आ</u> + <u>ऋ</u>	अर्
राजर्षी	<u>राजा</u> + <u>ऋषी</u>	<u>आ</u> + <u>ऋ</u>	अर्

→

USE CODE - HR10

नियम तिसरा : 'अ' किंवा 'आ' यांच्यापुढे 'ए' किंवा 'ऐ' हे स्वर आल्यास त्या दोहोंबद्दल 'ऐ' येतो आणि 'ओ' किंवा 'औ' आल्यास त्यांबद्दल 'औ' येतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	जवळ येणारे स्वर	संधी होऊन बनलेला स्वर
सदैव	सदा + एव	आ + ए	→ ऐ
क्षणैक	क्षण + एक	अ + ए	ऐ
जलौध	जल + ओघ	अ + ओ	औ

५ खे रु रे
उ लं ले

नियम चौथा : इ-ई, उ-ऊ, ऋ या स्वरांच्यापुढे विजातीय स्वर आल्यास इ-ई बदल 'य' उ-ऊ बदल 'व' आणि ऋ बदल 'र' हे आदेश येतात आणि त्यात पुढील स्वर मिळून संधी होतो.

✓

अत्यानंद	<u>अति</u> + <u>आनंद</u>	<u>इ</u> + <u>आ</u>	<u>यू</u> + <u>आ</u> = <u>या</u>
स्वल्प	<u>सु</u> + <u>अल्प</u>	<u>उ</u> + <u>अ</u>	<u>वू</u> + <u>अ</u> = <u>वा</u>
प्रीत्यर्थ	प्रीति + अर्थ	<u>इ</u> + <u>अ</u>	<u>यू</u> + <u>अ</u> = <u>या</u>
पित्राङ्गा	पितृ + आङ्गा	<u>ऋ</u> + <u>आ</u>	<u>रू</u> + <u>आ</u> = <u>रा</u>

31 311, 32
 33 →

नियम पाचवा : ए, ऐ, ओ, औ, या स्वरांपुढे कोणताही विजातीय स्वर आल्यास त्यांच्याबद्दल अनुक्रमे अय्, आय्, अव्, आव् असे आदेश येतात व पूढील स्वर त्यात मिसळून संधी होतो.

31 32 ←

जोडशब्द	पोटशब्द	जवळ येणारे शब्द	संधी होऊन बनलेला स्वर
नयन	ने + अन	ए + अ	अय् + अ = अय
गायन	गै + अन	ऐ + अ	आय् + अ = आय
गवीश्वर	गो + ईश्वर	ओ + ई	अव् + ई = अवी
नाविक	नौ + इक	औ + इ	आव् + इ = आवि

व्यंजनसंधी

जवळ जवळ येणाऱ्या वर्णपैकी दोन्ही वर्ण व्यंजने किंवा दुसरा वर्ण स्वर आल्यास त्यास 'व्यंजन संधी' असे म्हणतात.

नियम पहिला : प्रथम व्यंजन संधी - पहिल्या पाच वर्गपैकी (क् पासून म् पर्यंतच्या २५ व्यंजनांपैकी) अनुनासिकांखेरीज कोणत्याही व्यंजनांपुढे कठोर व्यंजन आले असता त्या पहिल्या व्यंजनाबद्दल त्याच्याच वर्गातील पहिले कठोर व्यंजन येऊन संधी होतो.
यालाच प्रथम व्यंजन संधी म्हणतात.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण	झालेला बदल
क्षुत्पिपासा	क्षुध् + पिपासा	ध+ प = त्प्	<u>ध् चा त्</u>
आपत्काल	आपद् + काल	द + क् = त्क्	<u>द् चा त्</u>
शरत्काल	शरद् + काल	द + क् = त्क्	<u>द् चा त्</u>
वाक्पति	वाग् + पति	ग + प + क्प्	<u>ग् चा क्</u>

USE CODE - HR10

नियम दुसरा : अनुनासिक संधी- पहिल्या पाच वर्गातील कोणत्याही व्यंजनापुढे अनुनासिक आल्यास पहिल्या व्यंजनाबद्दल त्याच्याच वर्गातील अनुनासिक येऊन संधी होतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण	झालेला बदल
सन्मार्ग	सत् + मार्ग	त् + म् = न्म्	त् चा न् झाला
वाङ्मय	वाक् + मय	क् + म् = इ.म्	क् चा इ.झाला
षण्मास	षट् + मास	ट् + म् = ण्म्	ट् चा ण् झाला

USE CODE - HR10

नियम तिसरा : तृतीय व्यंजन संधी - पहिल्या पाच वर्गातील कठोर व्यंजनापुढे अनुनासिका खेरीज स्वर किंवा मृदू व्यंजन आल्यास त्याच्या पहिल्या व्यंजनाएवजी त्याच वर्गातील तिसरे व्यंजन येऊन संधी होतो. याला तृतीय व्यंजन संधी म्हणतात.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण	झालेला बदल
जगदीश्वर	जगत् + ईश्वर्	त् + ई = दी	त् चा द् झाला
षडानन	षट् + आनन्	ट + आ = डा	ट् चा इ झाला
सदाचार	सत् + आचार	त् + आ = दा	त् चा द् झाला
षट्रिपू	षट् + रिपू	ट + र् = इ	ट् चा इ झाला
अब्ज	अप् + ज	प् + ज् = ब्ज	प् चा ब् झाला

USE CODE - HR10

नियम चौथा : 'त' या व्यंजनापढे

(1) 'त्' या व्यंजनापुढे च, छाल्यास त् बद्धल च होते

सच्चरित्र = सत् + चरि-

$$\bar{t} + \bar{c} = \bar{tc}$$

तच्छत्र = तत् + छत्र

ତୁ + ଛ = ଚନ୍ଦ୍ର

(2) 'त्' या व्यंजनापुढे ज, झ, आल्यास त् बदल ज होतो

उज्ज्वल - उत् + ज्वत्

$$\text{त} + \text{ज} = \underline{\text{ज्ञ}}$$

सज्जन - सत + जन

$$\text{त} + \text{ज} = \underline{\text{ज}}$$

त् चा च झाला

तृचाच्छङ्गाला

त् चा ज् झाला

त चा ज झाला

USE CODE - HR10

- (3) 'त्' या व्यंजनापुढे दु द आल्यास त् बदल द होतो

त् चा द झाला

- (4) 'त्' या व्यंजनापुढे ल् आल्यास त् बद्दल ल् होतो

तल्लीन = तत् + लीन त् + ल् = ल्ल

त चाल झाला

उल्लंघन = उत् + लंघन त् + ल् = लत्

त् चा ल् झाला

- (5) 'त्' या व्यंजनापुढे 'श्' आल्यास त् बद्दल च होतो व पुढील 'श्' बद्दल च होतो.

सच्छील = सत् + शील त् + श् = च् + छ् = चछ्

सचित्तश्य = सत् + शिष्य त् + श् = च् + छ् = चछ्

मृच्छकटिक = मृत + शकटिक त् + श् = च् + छ् = च्छ

उच्छिष्ट = उत् + शिष्ट त् + श् = च् + छ् = च्छ्

USE CODE - HR10

(6) 'म' पुढे स्वर आल्यास तो स्वर मागील 'म' मध्ये मिसळून जातो व 'म' पुढे व्यंजन आल्यास 'म'बद्दल मागील अक्षरावर अनुस्वार येतो.

समाचार = सम् + आचार म् + आ = मा

संगती = सम् + गती म् + ग् = म चा अनुस्वार झाला

विसर्गसंधी

विसर्ग संधी - एकत्र येणाऱ्या वर्णातील पहिला वर्ण विसर्ग व दुसरा वर्ण स्वर किंवा व्यंजन असल्यास, होणाऱ्या संधीला विसर्ग संधी असे म्हणतात.

नियम (1) :- विसर्गाच्या मागे 'अ' हा स्वर असून पुढे मृदू व्यंजन आल्यास विसर्गाचा 'उ' होतो व तो मागील 'अ' मध्ये मिळून त्याचा 'ओ' होतो यालाच विसर्ग उकार संधी असे म्हणतात.

जोडशब्द	पोटशब्द	होणारे बदल	
मनोरंजन	मन: + <u>रंजन</u>	मन + उ + रंजन	<u>अ + उ = ओ</u>
अथोवदन	अथ: + <u>वदन</u>	अथ + उ + वदन	<u>अ + उ = ओ</u>
तेजोनिधी	तेज: + <u>निधी</u>	तेज + उ + निधी	<u>अ + उ = ओ</u>

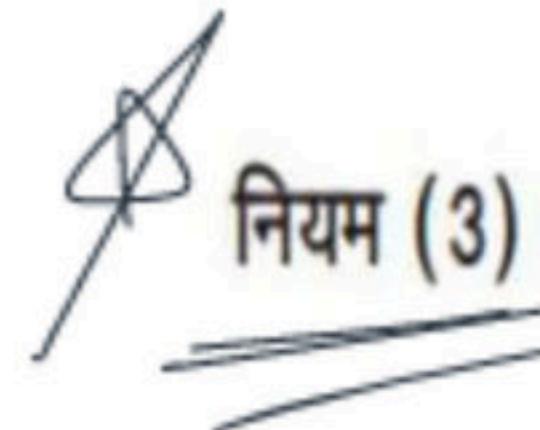
USE CODE - HR10

नियम (2) :- विसर्ग -र संधी - विसर्गाच्या मागे अ, आ, खेरीज कोणताही स्वर असून पुढे मृदू वर्ण आल्यास, विसर्गाचा 'र'
होऊन संधी होतो.

4- 4 X 3 X
= = = =

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण
दुरात्मा	दुः + आत्मा	दुर् + आत्मा
दुर्जन	दुः + जन	दुर् + जन
निर्विकार	नि: + विकार	निर् + विकार
बहिरंग	बहिः + अंग	बहिर् + अंग

USE CODE - HR10

नियम (3) :- विसर्गाच्या मागे 'अ' हा स्वर असून पुढे क्, ख्, प्, फ् यांपैकी एखादे व्यंजन आल्यास विसर्ग कायम राहतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण
अधःपात	अधः + पात	
रजःकण	रजः + कण	
प्रातःकाल	प्रातः + काल	} विसर्ग कायम राहतो

USE CODE - HR10

नियम (4) :- विसर्गाच्या मागे 'इ' किंवा 'उ' असून पुढे क्, प्, फ् हे वर्ण आले, तर विसर्गाचा ष होऊन संधी होतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण	
निष्कर्ष	नि: + कर्ष	नि + <u>ष</u> + कर्ष	
दुष्काळ	दु: + काळ	दु + <u>ष</u> + काळ	
निष्कारण	नि: + कारण	नि + <u>ष</u> + कारण	
निष्पाप	नि: + पाप	नि + <u>ष</u> + पाप	
निषफळ	नि: + फळ	नि + <u>ष</u> + फळ	
निष्कपट	नि: + कपट	नि + <u>ष</u> + कपट	

} विसर्गाचा 'ष'
होऊन संधी होतो.

USE CODE - HR10

✓ नियम (5) :- विसर्गाच्या पुढे 'कृ' धातूची रूपे आल्यास विसर्गाचा 'स्' होऊन संधी होतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण	
पुरस्कार	पुरः + कार	पुर + <u>स्</u> + कार	विसर्गाचा 'स्' होऊन संधी होतो.
भास्कर	भा: + कर	भा + <u>स्</u> + कर	
नमस्कार	नमः + कार	नम + <u>स्</u> + कार	
पुरस्कर्ता	पुरः + कर्ता	पुर + <u>स्</u> + कर्ता	

USE CODE - HR10

नियम (6) :- विसर्गाच्या पुढे च, छ आल्यास विसर्गाचा श होतो.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकत्र येणारे वर्ण	
दुश्चिन्ह	दुः + चिन्ह	दु + श + चिन्ह	विसर्गाचा 'श' होऊन संधी होतो.
निश्चल	नि: + चल	नि + श + चल	

USE CODE - HR10

नियम (7) :- विसर्गाच्या पुढे 'त्, थ्' आल्यास विसर्गाचा 'स्' होतो.

उदा. निस्तेज = निः + तेज मनस्ताप = मनः + ताप

नियम (8) :- पहिल्या पदाच्या शेवटी'स्' येऊन त्याच्यापुढे कोणतेही व्यंजन आल्यास 'स्' चा विसर्ग होतो.

उदा. तेजःकण = तेजस् + कण मनःपटल = मनस् + पटल

नियम (9) :- पहिल्या पदाच्या शेवटी 'र्' येऊन त्याच्यापुढे कठोर व्यंजन आल्यास 'र्' चा विसर्ग होतो.

उदा. चतुःसूत्री = चतुर् + सूत्री अंतःकरण = अंतर् + करण

नियम (10) :- विसर्गाच्या पुढे 'श्, स्' आल्यास विसर्ग कायम राहतो किंवा लोप पावून 'श्, 'स्' हे अक्षर येते.

उदा. प्रातःस्मरण = प्रातः + स्मरण किंवा प्रातस्स्मरण

पुरःसर = पुरः + सर किंवा पुरस्सर

मराठी भाषेतील विशेष संधी

(1) पूर्वरूप संधी :

मराठीत केव्हा केव्हा दोन स्वर एकापुढे एक आले असता त्यांतील पहिला स्वर न बदलता तसाच राहतो व दुसरा स्वर लोप
पावतो. या प्रकारच्या संधीला पूर्वरूप संधी असे म्हणतात.

जोडशब्द	पोटशब्द	जवळ येणारे स्वर	होणारा बदल
काहीसा	काही + असा	ई + अ 	ई
साजेसा	साजे + असा	ए + अ 	ए
नदीत	नदी + आत	ई + आ 	ई

USE CODE - HR10

(2) पररूप संधी :

केव्हा केव्हा मराठी शब्दांचा संधी होत असताना एकत्र येणाऱ्या दोन स्वरांपैकी पहिल्या स्वराचा लोप होतो व दुसरा स्वर कायम राहतो. याला पररूप संधी असे म्हणतात.

जोडशब्द	पोटशब्द	एकापुढे एक आलेले स्वर	होणारा बदल
घरी	घर + ई	अ + ई	
नुमजे	न + उमजे	अ + उ	
करून	कर + ऊन	अ + ऊ	
एकेक	एक + एक	अ + ए	
सांगेन	सांग + एन	अ + ए	
इच्छित	इच्छा + इत	आ + इ	

} पहिला स्वर लोप
पावतो व दुसरा
स्वर कायम राहतो.

USE CODE - HR10

LIVE AT 11 AM

सराव प्रश्न

: प्र. 1. चंद्रोदय :

(1) चंद्र + ओदय

(2) चंद्र + उदय

(3) चंद्रो + दय

(4) चंद्रो + उदय

Special
2 PM

प्र. 2. षट्टियू :

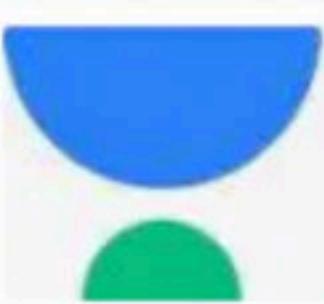
- (1) षट्ट + तियू
- (2) षट्ट + रियू
- (3) ष + तियू
- (4) षइ + रियू

Youtube -

Maharashtra
Exams

Mam - HRDI 2019

GPM - map reading

USE CODE - HR10

प्र. 3. सज्जन

(1) सत् + जा-

(2) सन् + ज

(3) सज् + जन्

(4) सज् + ज्जन

1

1

X

Daily

ग्रन्ति

प्र. 5. उज्जल :

(1) उत् + ज्वल

(2) उज् + ज्वल

(3) उज्ज्व + ल

(4) यापैकी नाही

USE CODE - HR10

प्र. 7. 'वाक्पति' या शब्दाचा संधीविग्रह खालीलपैकी कोणता ?

(1) वाक् + पति

(2) वाग् + पति

(3) वाक् + पती

(4) वाक्य + पति

USE CODE - HR10

प्र. 8. 'गरजेनुसार' या शब्दाचा संधीविग्रह खालीलपैकी कोणता ?

- (1) गरज + नुसार (2) गरजनु + सार (3) गरज + अनुसार (4) गरजे + नुसार

गरज

गरज

$21\overline{)1294} = \frac{21\overline{)1294}}{21\overline{)1294}}$

Maharashtra
Exams

USE CODE - HR10

✓ *Hemlata Ghorpade*
Thank you

✓ **LIKE**

✓ **SHARE**

✓ **SUBSCRIBE**

<https://unacademy.com/@H.R.Ghorpade>

✓ **HR10**

SUBSCRIBE

✓ **HEMLATA GHORPADE**

MPSC Foundation Batch 2021 (Pre and Mains)

मराठी व्याकरण

11:00 AM

Hemlata Ghorpade

